

Тематична рубрика: **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВАМИ (ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ)**

УДК: 338.432:339.137.22

Шумкова О.В.

к.е.н., доцент кафедри статистики, АГД та маркетингу
Сумського національного аграрного університету

Бондарєв В.О.

магістрант
Сумського національного аграрного університету

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
FEATURES OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES PRODUCTION**

У статті досліджено питання оцінки конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств. Авторами визначено, що на сьогодні не існує єдиного алгоритму оцінки конкурентоспроможності. Констатовано, що для оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції використовують їх якісні та кількісні характеристики. При проведенні оцінки конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств найчастіше використовується метод порівняльної оцінки конкурентоспроможності продукції. У статті проведено оцінку конкурентних переваг озимої пшениці сільськогосподарських підприємств-конкурентів.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарська продукція, озима пшениця.

В статье исследованы вопросы оценки конкурентоспособности продукции сельскохозяйственных предприятий. Авторами установлено, что на сегодняшний день не существует единого алгоритма оценки конкурентоспособности. Констатируется, что для оценки конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции используют их качественные и количественные характеристики. При проведении оценки конкурентоспособности продукции сельскохозяйственных предприятий чаще всего используется метод сравнительной оценки конкурентоспособности продукции. В статье проведена оценка конкурентных преимуществ озимой пшеницы сельскохозяйственных предприятий-конкурентов.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, сельскохозяйственное предприятие, сельскохозяйственная продукция, озимая пшеница.

In the article the authors examine the question of assessing the competitiveness of agricultural enterprises. The authors state that today there is no single algorithm for assessing competitiveness. It was stated that qualitative and quantitative characteristics are used to assess the competitiveness of agricultural products. The method of comparative assessment of the competitiveness of products is most frequently used for conducting an assessment of the competitiveness of agricultural products. The article assesses the competitive advantages of winter wheat of agricultural enterprises-competitors.

Key words: competition, competitiveness, agricultural enterprise, agricultural products, winter wheat.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток ринкових відносин за участю сільськогосподарських підприємств призводить до підвищення вимог споживачів до продукції, яку вони споживають. Тому, основним завданням сільськогосподарських підприємств на сьогодні є вирощування та виготовлення продукції високої якості для досягнення високого рівня її конкурентоспроможності на ринку та залучення більшої кількості

споживачів, що у результаті призведе до зростання прибутків підприємства, розширення його діяльності та збільшення власної вагомості на ринку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств завжди залишається актуальним для українських науковців. Підтвердженням цього є роботи та публікації таких вчених як Балабанова Л. В., Войчак А. В., Герасимчук В. Г., Камишніков Р. В., Литвиненко А. Н. та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження процесу оцінки конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств та її впливу на конкурентоспроможність таких підприємств в цілому.

Виклад основного матеріалу. Поняття конкурентоспроможності в цілому дає характеристику основних відмінностей сільськогосподарського підприємства від сільськогосподарського підприємства-конкурента у відповідності до ступеня розвитку та ефективності підприємницької діяльності та задоволеності споживачів від продукції, що виробляє підприємство.

Найчастіше при вивченні конкурентоспроможності проводиться дослідження як єдиного цілого або частини від цілого конкурентоспроможності продукції та конкурентоспроможності підприємства.

Єдиного підходу до оцінки конкурентоспроможності продукції не існує, але можливо виділити узагальнений алгоритм оцінки, відповідно до якого проводиться дослідження наступних параметрів у відповідній послідовності. Основними етапами оцінки конкурентоспроможності продукції є:

1. Аналіз властивостей (сукупність властивостей) продукції, яка характеризується ступенем реального або потенційного задоволення нею конкретної потреби, порівняно з аналогічною продукцією, що представлена на ринку.

2. Дослідження характеристик продукції, що відображає її відмінність від продукції конкурентів за ступенем відповідності конкретній суспільній потребі та за витратами на її задоволення.

3. Перевірка здатностей продукції витримувати конкуренцію на ринку (наявність вагомих переваг над виробами інших сільськогосподарських підприємств).

4. Перевірка здатностей продукції забезпечувати більшу, ніж інша продукція, ступінь задоволення потреб і запитів споживачів.

5. Визначення сукупності якісних та вартісних характеристик продукції, які з точки зору покупця є суттєвими і забезпечують задоволення конкурентних потреб.

6. Підсумковий етап: робота сільськогосподарського підприємства відповідно до алгоритму [1 с.47, 3 с.98]:

Конкурентоспроможність продукції = якість + ціна + обслуговування

Критерій конкурентоспроможності продукції являє собою якісну та (або) кількісну характеристику продукції, що виступає основою для оцінки її конкурентоспроможності.

При проведенні оцінки конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств найчастіше використовується метод порівняльної оцінки конкурентоспроможності продукції (порівняння з еталоном).

Загальне оцінювання конкурентоспроможності продукції відповідно до цієї методики порівняння з еталоном здійснюється в три послідовні етапи:

Етап 1. Проведення аналізу ринку та вибір найбільш конкурентоспроможної продукції – зразка (еталону для порівняння).

Етап 2. Визначення сукупності параметрів продукції для порівнювання.

Етап 3. Проведення розрахунків інтегрального показника конкурентоспроможності продукції, яку необхідно оцінити.[2 с.52]

Слід зазначити, що товар-еталон має повністю відповідати нормативним вимогам майбутнього ринку.

Проведемо аналіз конкурентоспроможності одного з основних видів продукції сільськогосподарської продукції – озимої пшениці. Порівняємо показники, які характеризують зовнішні ознаки озимої пшениці двох господарств – конкурентів, а саме СТОВ імені Шевченка та ПП «Надь», що знаходяться у Лебединському районі Сумської області (таблиця 1).

Зазначимо, що при застосуванні першого та другого етапів проведення оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції можна користуватися кількома різними підходами до визначення сукупності параметрів продукції (табл. 1, табл. 2).

Таблиця 1

Характеристика зовнішніх ознак зерна озимої пшениці

Ознака	СТОВ імені Шевченка	ПП «Надь»
<i>Зовнішній вигляд зерна</i>	Велике, маса 1000 зерен 55-60 грам. Форма зерна яйцеподібна, забарвлення червоне, борозенка середня, підстава голе, чубчик середньо опушений	Велике, овальне, маса 1000 зерен 45-55 грам. Забарвлення червоне, борозенка середня, підстава гола
<i>Структура зерна</i>	Ендосперм за скловидністю не відрізняється від ендосперму нормально забарвленого зерна	Ендосперм за скловидністю не відрізняється від ендосперму нормально забарвленого зерна
<i>Наявність грибної інфекції і життєздатність зародка</i>	Зародок життєздатний, на зрізі блідо-жовтого кольору. На зародку і борозенці немає міцелію і споророхій гриба.	Зародок життєздатний, на зрізі блідо-жовтого кольору. На зародку і борозенці немає міцелію і споророхій гриба.

Проаналізувавши дані таблиці 1 можна зробити висновок, що зерно обох господарств є здоровим та відповідає ДСТУ 3768:2010 «Пшениця. Технічні умови». В обох сільськогосподарських підприємствах зерно має нормальний зовнішній вигляд та структуру у відповідності до сортів, які вирощуються.

Економічна ефективність вирощування озимої пшениці визначається не тільки рівнем урожайності, а і якістю зерна, яке буде вирощено.

Для оцінки конкурентоспроможності зерна озимої пшениці необхідно порівняти його за показниками якості, технологічності, сервісу, маркетингу

та економіки за допомогою даних таблиці 2.

Таблиця 2

Основні показники конкурентоспроможності зерна озимої пшениці

Показники	Сільськогосподарські підприємства	
	СТОВ імені Шевченка	ПП «Надь»
<i>Якісні:</i>		
твердозерність, бали	5	5
якість клейковини, бали	4	5
загальна хлібопекарська оцінка за лабораторної випічки, бали	4,5	4,8
відповідність стандартам, бали	4,7	4,7
<i>Технологічні:</i>		
масова частка білка, %	15,0	14,7
скловидність, %	85,0	85,0
вологість, %	14,8	16,6
зернова домішка, %	3,0	2,0
смітна домішка, %	2,0	2,0
сажкове зерно, %	3,0	3,0
<i>Маркетингові:</i>		
частка ринку, яку контролює підприємство, %	2,0	2,1
темпи зростання продажу зерна, %	12,5	13,0
престиж	високий	високий
консультації при продажу	так	так
система транспортування	авто	авто
<i>Економічні:</i>		
ціна одиниці продукції, грн./ц	415,2	435,6
собівартість одиниці продукції, грн./ц	133,09	265,4

Зауважимо, що під час проведення семінару для керівників сільськогосподарських підприємств Сумської області у Сумському національному аграрному університеті нами було проведено опитування для проведення якісної експертної оцінки зерна озимої пшениці підприємств, які є об'єктами порівняння. Оцінювання здійснювалося за десятибальною шкалою.

У таблиці 3 наведена оцінка 10 експертів за технологічними показниками якості зерна озимої пшениці та їх вагомість. Вагомість кожного окремого показника якості визначили за формулою (1) [3 с. 230]:

$$Q_i = \frac{\bar{A}}{\sum_{i=1}^n \bar{A}_i}, \quad (1)$$

де \bar{A} – середня бальна оцінка і-го показника якості;

$\sum_{i=1}^n \bar{A}_i$ – сума балів, присвоєних усіма експертами за всіма показниками;

n - кількість показників, які можуть бути враховані при оцінці якості продукції.

Таблиця 3

Експертна оцінка технологічних показників якості зерна озимої пшениці

№ з/п	Технологічні показники якості	Експерти, бали										Коефіцієнт вагомості	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		В середньому
1.	Твердозерність	5	6	7	8	7	6	7	8	9	9	7,2	0,09
2.	Якість клейковини	5	6	9	5	9	8	7	6	9	4	6,8	0,09
3.	Вміст клейковини	8	5	9	3	7	4	6	5	4	4	5,5	0,07
4.	Хлібопекарські властивості	8	8	8	7	8	7	9	8	9	9	8,1	0,11
5.	Відповідність стандартам	5	6	7	6	8	7	6	8	7	8	6,8	0,09
6.	Масова частка білка	7	7	6	8	8	6	8	7	8	8	7,3	0,10
7.	Скловидність	7	9	6	8	9	9	9	6	9	7	7,9	0,10
8.	Вологість	5	9	7	6	6	8	7	7	9	9	7,3	0,10
9.	Зернова домішка	5	4	7	6	5	8	6	9	7	7	6,4	0,08
10.	Смітна домішка	6	5	9	8	8	6	8	7	8	8	7,3	0,10
11.	Сажкове зерно	6	6	5	4	4	6	5	6	6	7	5,5	0,07

Таким чином, після проведення розрахунків ми визначили, що найважливішим фактором серед технологічних характеристик зерна озимої пшениці займають хлібопекарські властивості зерна. Також, на думку експертів, важливими характеристиками є масова частка білка, скловидність, вологість та смітна домішка. Найменш важливими характеристиками є вміст клейковини та сажкове зерно.

Необхідною складовою в оцінці конкурентоспроможності продукції є його економічні характеристики.

Ми провели експертну оцінку економічних показників якості зерна і розрахували коефіцієнти вагомості для кожного економічного показника якості зерна. Результати експертної оцінки представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Експертна оцінка економічних показників якості зерна озимої пшениці

№ з/п	Економічні показники якості	Експерти											Коефіцієнт вагомості
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	В середньому	
1.	Ціна	6	5	5	4	6	6	7	7	6	6	5,8	0,30
2.	Знижки	7	7	7	6	6	6	8	8	7	6	6,8	0,35
3.	Собівартість	8	8	9	7	7	8	5	5	6	7	7,0	0,36

За даними таблиці 4 можна зробити висновок, що найвагомим економічним показником якості зерна озимої пшениці є його собівартість, а найменш вагомим – його ціна.

Наступним етапом оцінки конкурентоспроможності зерна озимої пшениці за показниками якості є узагальнення отриманих результатів за технологічними та економічними показниками.

Узагальнення отриманих результатів за технологічними показниками якості зерна озимої пшениці проведено у таблиці 5.

Після групування показників нам необхідно провести розрахунок групового показника (2) та показника конкурентоспроможності зерна за технологічними показниками якості (3) [1 с.56].

$$I_p = \sum_{i=1}^n P_i Q_i, \quad (2)$$

де P_i – одиничний показник конкурентоспроможності за i -тим параметром; Q_i – коефіцієнт вагомості i -го показника якості;
 n – кількість показників, що оцінюються.

Технологічні показники конкурентоспроможності зерна озимої
пшениці

№ з/п	Показники	Вага	Сільськогосподарські підприємства	
			СТОВ імені Шевченка	ПП «Надь»
1.	Твердозерність	0,09	5,0	5,0
2.	Якість клейковини	0,09	4,0	5,0
3.	Вміст клейковини	0,07	32,0	33,0
4.	Хлібопекарські властивості	0,11	4,5	4,8
5.	Відповідність стандартам	0,09	4,7	4,7
6.	Масова частка білка	0,10	15,0	14,7
7.	Скловидність	0,10	85,0	85,0
8.	Вологість	0,10	14,8	16,6
9.	Зернова домішка	0,08	3,0	2,0
10.	Смітна домішка	0,10	2,0	2,0
11.	Сажкове зерно	0,07	3,0	3,0

Провівши розрахунок групового показника для СТОВ імені Шевченка та ПП «Надь» нами було отримано наступні результати:

$$I_{гр} (\text{СТОВ імені Шевченка}) = 16,098$$

$$I_{гр} (\text{ПП «Надь»}) = 16,361.$$

$$K_t = \frac{I_{гр}}{I_{гр(\text{еталон})}}, \quad (3)$$

де $I_{гр}$ – груповий показник;

$I_{гр(\text{еталон})}$ – еталонний груповий показник.

Як еталонний груповий показник використаємо отриманий показник СТОВ імені Шевченка:

$$K_t = 16,361/16,098 = 1,02$$

Також необхідно провести аналіз економічних показників якості зерна озимої пшениці з використанням даних таблиці 6.

Економічні показники конкурентоспроможності зерна озимої пшениці

№ з/п	Показники	Вага	Сільськогосподарські підприємства	
			СТОВ імені Шевченка	ПП «Надь»
1.	Ціна	0,30	415,2	435,6
2.	Знижки	0,35	5,0	7,0
3.	Собівартість	0,36	133,09	265,4

Проведемо розрахунок групового показника (4) та показника конкурентоспроможності зерна за економічними показниками якості (5).

$$I_{ep} = \sum_{i=1}^n Z_i Q_i, \quad (4)$$

де Z_i – одиничний показник конкурентоспроможності за i -тим параметром; Q_i – коефіцієнт вагомості i -го показника якості;
 n – кількість показників, що оцінюються.

Провівши розрахунок групового показника для СТОВ імені Шевченка та ПП «Надь» нами було отримано наступні результати:

$$I_{ep} (\text{СТОВ імені Шевченка}) = 174,22$$

$$I_{ep} (\text{ПП «Надь»}) = 228,67$$

$$K_e = \frac{I_{ep}}{I_{ep(\text{еталон})}}, \quad (5)$$

де I_{ep} – груповий показник;

$I_{ep(\text{еталон})}$ – еталонний груповий показник.

Як еталонний груповий показник використаємо отриманий показник СТОВ імені Шевченка:

$$K_e = 228,67/174,22 = 1,31.$$

Отже, після проведених розрахунків можна зробити висновок, що продукція СТОВ імені Шевченка, за якою було проведено дослідження є конкурентоспроможною.

Для підтвердження отриманих результатів необхідно розрахувати інтегральний показник конкурентоспроможності (6):

$$J_{kt} = \frac{K_t}{K_e}, \quad (6)$$

Якщо розрахований показник є більшим за 1, то товар має переваги проти товару конкурента.

$$J_{kt} = 1,02/1,31 = 0,78.$$

Таким чином, СТОВ імені Шевченка має більші конкурентні переваги, ніж ПП «Надь», тому у майбутньому необхідно підтримувати цей показник

та покращувати його шляхом покращення якості зерна озимої пшениці за технологічними та економічними характеристиками.

Висновки. Конкуренція змушує сільськогосподарських товаровиробників впроваджувати у виробництво власної продукції інноваційні технології, покращувати якість матеріалів, що використовуються в процесі виробництва. Тим самим вони підвищують якість власної продукції та привертають увагу нових покупців, а отже й збільшують власні прибутки. В умовах конкуренції завжди проявляється конкурентоспроможність, причому на різних рівнях, які необхідно враховувати при управлінні нею. Проведене дослідження доводить, що конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського підприємства має важливе значення для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та покращення його іміджу, що дасть у майбутньому змогу збільшити ефективність ведення сільськогосподарської діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанова Л. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств на основі маркетингу: монографія / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко// Донецьк: ДонНУЕТ ім. Туган-Барановського, 2004. – 147 с.
2. Войчак А. В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація / А.В. Войчак, Р.В. Камишніков // Маркетинг в Україні. – 2015. – № 2. – С. 50-53.
3. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.

REFERENCES:

1. Balabanova L. V. (2004) Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstv na osnovi marketynhu: monohrafiia [Managing the competitiveness of enterprises basing on marketing: The monograph]. Donetsk: DonNUET im. Tuhana-Baranovskoho (in Ukrainian)

2. Voichak A. V. (2015) Konkurentni perevahy pidpryiemstva: sutnist i klasyfikatsiia [Competitive advantages of the enterprise: essence and classification].Marketynh v Ukraini. Vol. 2, pp. 50-53
3. Yankovyi O.H. (2013) Konkurentospromozhnist pidpryiemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia: monohrafiia [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and directions of improvement: The monograph].Odesa : Atlant (in Ukrainian)

Shumkova O.V.,

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Statistics, AGD and Marketing,
Sumy National Agrarian University

Bondarev V.O.

undergraduate,
Sumy National Agrarian University

FEATURES OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES PRODUCTION

The current development of market relations with the agricultural enterprisers leads to increasing demands of consumers for products they consume. The main task of agricultural enterprises today is to cultivate and product products of high quality. This is done to achieve a high level of its competitiveness in the market and attract more consumers. As a result, these actions will increase the company's profits, expand its operations and increase its importance in the agricultural market.

The concept of competitiveness in general gives a description of the main differences of the agricultural enterprise from the agricultural enterprise-competitor. Competitiveness assessment carried out for the whole enterprise or for each type of product. The article analyzes the competitiveness of one of the main types of agricultural products - winter wheat on the example of STOV Shevchenko and PE "Nad" which located in Lebedinsky district of Sumy region. The economic

efficiency of growing winter wheat is determined not only by the level of yield, but also the quality of the grain that will be grown. In order to assess the competitiveness of winter wheat, it is necessary to compare it in terms of quality, technology, service, marketing and economics. The most important factor in the technological characteristics of winter wheat grain is occupied by the baking properties of the grain, the mass fraction of protein, vitreous, moisture and garbage impurity. The least important characteristics are gluten content and soot grain. An important element in assessing the competitiveness of products is its economic characteristics, namely price, discounts, costs.

STOV Shevchenko has more competitive advantages than PE "Nad" therefore in the future it is necessary to maintain this by improving the quality of winter wheat grain by technological and economic characteristics. The conducted research proves that the competitiveness of agricultural products is important for raising the level of competitiveness of the enterprise and improving its image, which will allow in the future increasing the efficiency of agricultural activity.